

Aleksandar Antić,
Poljoprivredno-industrijski kombinat
»Progres-Eksport« — Prizren

PRIOLOG PROUČAVANJU HEREFORD RASE U NOVIM ŽIVOTNIM USLOVIMA

Potreba za goveđim mesom za naše i strano tržište, te klanične industrije Pokrajine Kosova i Metohije, pobudila je misao na ukrštanje autothone rase goveda s tovnim rasama Herefordom i Aberdin-angusom. U tu svrhu je PIK »Progres« u Prizrenu 1962. god. preuzeo 27 krava i 1 bika Hereford rase, kao prenos osnovnih sredstava od PD »7 jul« u Kovinu. Istovremeno je otkupio 3 bičiča stara 2 godine, a kasnije još 9 junica starih 2—3 godine. Naredne godine su nabavljena još 3 bika: Hanibal, Herkules i Sever, a preuzet je i jedan bik Aberdin-angus rase od Instituta za stočarstvo iz Zemun Polja. Krave su oteljene u vremenu 1955—1958. tj. bile su potpuno razvijene, jer su trebale da otele drugo, treće, odnosno četvrto tele.

Bikovi: Bimbo, Hanibal i Herkules, kao i Arap rase Aberdin-angus dati su Centru za VO u Prištini radi obezbeđenja dovoljne količine sperme za krave PIK »Progres« i njenih kooperanata u Prizrenu i Kombinata »Mladost« u Uroševcu. Bikovi Sever 06,47/94, 56/82 i 50/21 upotrebljeni su za prirodni pripust na objektima Topličane i Ljubižda, koji su bili izuzeti iz VO zbog udaljenosti kao i za krave na ispaši na Šar planini. Godine 1966. je doneta i Odluka Skupštine opštine Prizren (Sl. list APKMO br. 34/6) kojom se obavezuju proizvođači na veštačko osemenjivanje krava semenom bikova Hereford i Aberdin-angus rase, pored već ustaljenog veštačkog osemenjivanja s bikovima crvene danske rase. Spomenutom Odlukom precizirano je da udaljena planinska mesta od Službe VO u Prizrenu moraju vršiti pripuste pod navedenim bikovima, te je PIK »Progres« obezbedio i 13 bikova za taj teren. Posebno je organizovao i službu otkupa meleza za tovališta, kao i zamenu ženskih grla za otkupljene meleze Herefordom i Aberdin-angusom drugom rasom.

Ovom su prethodila dva vrlo važna uslova: velike površine visokoplaninskih pašnjaka na Šari i Kodža Balkanu (3) kao i slab kvalitet mesa metohijske buše.

Studija je zasnovana na sopstvenom radu i podacima matičnih knjiga, dobijenih s kravama od Zavoda za selekciju i veštačko osemenjivanje u Novom Sadu.

Krave su odgajanje u slobodnom i hladnom uzgoju, te nisu redovno kontrolisane na mlečnost. Mlečnost je obračunata po skraćenoj metodi Dobrohotova (19).

Svrha ovog rada je da se u najkraćem obimu prikažu neka marfološka i fiziološka svojstva rase u novim životnim uslovima uzgoja. I pored malog broja grla u ovoj studiji, pružit će se zootehničkoj službi orijentacioni rezultati, te tako obogatiti historijski razvoj govedarstva naše Pokrajine.

Podaci su sređeni po uobičajenim varijaciono-statističkim metodama prof. Tavčara (18).

SMEŠTAJNE PRILIKE I ISHRANA

Uvodno spomenuta grla su smeštena na objektu Landovica kod Prizrena u novim štalama baterijskog sistema za slobodan i potpuno hladan uzgoj. Stale su sa tri strane zazidane ciglom i krovom bez tavanica, dok je prednja strana bila potpuno otvorena. Praktično su štitile grla od vetrova i padavina. Krave su provele u ovim štalama 1962/63 i 1963/64 godinu.

Zimi su bile hranjene kabastim hranivima sopstvene proizvodnje, (seno, kukuruzna silaža, grahorica s ovsem i dr.). Sena su dobijale 2—3 kg, a silaže po volji. Koncentrovano hranivo je davano u količini 1—2 kg dnevno u jaslama. Hranu su dobro koristile i halapljivo jele a na to ih je gonila i hladnoća.

U letnjim danima i rano s proleća isterivane su na obližnje pašnjake u Landovici, a kasnije na Šari, nadmorske visine od 1500 do 200 metara. Na pašnjacima Šare krave su dobijale samo malo koncentrata (pšeničnih mekinja 150—250 grama). Iako je paša slabog kvaliteta biljne zajednice *Festuca spadicca* (*paniculata*), kestenjasta vlasulja kvaliteta C, hranljive vrednosti u ovsenim jedinicama 51,75, sa dosta silicijuma (SiO_2) do 1,72% i zajednice *Nardus stricka* L — tvrdače kvaliteta C s isto toliko silicijuma, dobro im je došla (3) tako da su prilikom povratka izgledale kao da su bile u tovilištu. Po povratku s paše ponovo su stavljene u iste štale pod istim uslovima, sem što su u 63/64. g. imale mesto sena zeleno pokošeni ovas sa grahoricom, dobro isušeni u vremenu mlečne zrelosti te i 1 kilogram više u dnevnom obroku.

Steone krave su 15—20 dana pred telenje odvođene u porodilište, gde su ostajale 15—20 dana po porođaju i onda ponovo vraćene u svoju bateriju. Telad je sisala svu količinu mleka. Nije im obraćena posebna pažnja. Kombinacijas je imao honorarnu veterinarsku službu, ali nije bilo nikakvih lečenja sem nekih lakših ozleđa fizičke prirode usled živahnosti i živog temperamenta.

SOPSTVENA ISTRAŽIVANJA

1. Eksterijerne i težinske mere

Telesne dimenzije su prikazane na tabelama br. 1 i 2. Sve eksterijerne dimenzije su svedene na visinu grebena i dužinu trupa kod krava i obrađene varijaciono-statističkom metodom, kako za apsolutne tako i za relativne mere. Prosečne mere za bikove su dobijene aritmetičkom sredinom, zbog malobrojnosti. Izmereno je 10 telesnih mera i telesna težina.

Prosečna visina grebena iznosi 118,87 cm, odnosno kod bikova 131,0 cm. Relativna mera (indeks pregrađenosti) visine krsta iznosi 103,47% dok je pregrađenost bikova nešto manja, jer visina grebena je 131, a visina krsta 132,5 cm (vidi tabelu br. 1).

Kako se vidi na tabelama broj 1 i 2, grudni koš je dobro razvijen, kako u dubinu tako i u širinu, te kod krava iznosi 57,79% visine grebena, odnosno 33,20% za širinu grudi. Bikovi u proseku imaju 76,0 cm dubinu a 56,5 cm širinu grudi. Ovu činjenicu potvrđuje i obim grudi jer kod krava iznosi 178,51 cm ili 151,17% visine grebena, odnosno 121,36% dužine trupa. Prosečan obim grudi bikova je 223,0 cm.

Tabela 1 — Apsolutne i relativne mere

Pokazatelj	M	mM	Standardna devijacija	V	Varijacije	N
Apsolutne mere:						
Visina grebena	118,87	0,63	3,30	2,77	111—125	27
Visina krsta	122,50	0,58	3,04	2,48	115—127	27
Dubina grudi	68,50	1,22	6,37	9,00	63—72	27
Širina grudi	39,22	0,69	3,60	9,17	28—46	27
Obim grudi	178,51	1,46	7,62	4,26	162—191	27
Širina kukova	52,52	0,52	2,73	5,20	47—57	27
Širina karlice	44,66	0,79	4,14	9,27	35—49	27
Širina sed. kvrga	32,39	0,46	2,40	7,40	28—36	27
Dužina trupa	147,84	1,04	5,40	3,65	135—159	27
Obim cevanica	18,72	0,29	1,51	8,06	16—21	27
Telesna težina:						
Merena 19. XII 62.	434,99	7,89	40,80	9,37	350—515	27
Merena 30. V 1963.	437,50	7,45	38,70	8,34	368—521	27
Merena 10. XII 63.	501,70	6,97	36,22	7,21	449—610	27
Mere svedene na visinu greb. u %:						
Visina krsta	103,47	0,38	2,00	1,93	100,00—107,96	27
Dubina grudi	57,79	0,56	1,71	2,95	54,44— 60,52	27
Širina grudi	33,20	0,58	3,05	9,18	23,93— 38,98	27
Obim grudi	151,17	0,93	4,84	3,21	138,46—159,60	27
Širina kukova	44,06	0,36	1,88	4,26	40,17— 47,10	27
Širina karlice	36,96	0,39	2,04	5,51	29,91— 41,26	27
Širina sednjače	26,08	0,31	1,65	6,32	23,14— 29,20	27
Dužina trupa	124,86	0,57	3,00	2,40	118,03—132,50	27
Obim cevanice	15,57	0,14	0,74	4,75	13,93— 17,50	27
Mere svedene na dužinu trupa u %:						
Visina grebena	80,25	0,32	1,69	2,10	75,47— 84,66	27
Visina krsta	82,28	0,66	3,46	4,20	71,69— 86,66	27
Dubina grudi	45,90	0,40	2,09	4,55	40,00— 49,71	27
Širina grudi	26,39	0,38	1,99	4,50	19,85— 31,29	27
Obim grudi	121,36	0,54	3,44	2,83	114,46—128,37	27
Širina kukova	35,31	0,31	1,62	4,58	31,97— 38,00	27
Širina karlice	29,44	0,31	1,62	5,50	23,80— 33,10	27
Širina sednjače	20,79	0,22	1,18	5,72	18,00— 23,40	27
Obim cevanice	12,40	0,28	1,48	11,93	11,00— 14,09	27
Telesna težina teladi:						
Muške teladi	21,27	0,83	5,01	23,51	16—37	36
Ženske teladi	20,82	0,88	5,02	24,11	15—35	32
Za oba pola	20,75	0,60	5,01	24,19	15—37	68

Dužina trupa zadovoljava od 147,84 cm ili 124,86% visine grebena, odnosno 164,5 cm kod bikova. Ukoliko bi ova dimenzija tela bila veća, došlo bi i do veće pregrađenosti.

Telesna težina krava je merena tri puta. Prvo merenje krava i bikova je izvršeno 19. XII 1962. godine i dobijen je prosek od 434,99 kg s varijabilitetom 350—515 kg. Drugo merenje je obavljeno u prelaznom periodu ishrane sa zimske na letnju 30. maja 1963. i pronađena je prosečna težina 437,50 u granicama varijabilnosti 368—526 kg. Merenja su obavljena na početku zime i sredinom proleća, posmatrajući akomodiranje na nove uslove. Treće merenje je obavljeno 10. XII 1963. godine po povratku s visokoplaninskih paša, te je ovom prilikom dobijen prosek kod istih krava 501,70 kg u granicama 449—610 kg.

Prosečna težina bikova iznosi 800,0 kg, muškog podmlatka sa 2 godine starosti 384, sa 2,5 godine 414 i bičića starih 3 godine 529 kg u proseku (vidi tabelu br. 2).

Hereford rasa svojom težinom može se uporediti sa crvenom stepskom (ukrajinskom), jer je Belić (9) pronašao težinu ove rase za krave 420,0 i bikove 805,0 kg, te nešto više od Hereforda za oko 3—4 cm kod krava i 10—13 cm kod bikova.

Tabela 2 — Eksterijerne mere bikova

Pokazatelj	Odrasla grla n=2	Grla 3 godine n=2	Grla 2,5 godine n=3	Grla 2 godine n=6
Visina grebena	131,0	125,0	117,5	116,0
Visina krsta	132,5	126,0	118,5	118,5
Dubina grudi	76,0	67,5	66,0	52,5
Širina grudi	56,5	49,0	41,0	41,0
Obim grudi	223,0	190,0	171,5	169,5
Širina kukova	55,5	49,5	45,0	44,0
Širina karlice	48,5	43,5	41,0	41,0
Širina sednjače	33,0	31,5	29,0	28,0
Dužina trupa	164,5	157,0	146,0	138,0
Obim cevanice	25,0	21,5	20,0	20,0
Telesna težina	800,0	529,0	414,0	384,0

Svojom visinom i težinom Hereford goveče spada u srednje krupna goveda.

Crveno metohijsko goveče (1, 2, 6) socijalističkih gazdinstava teži 271,34—314,60 kg kod krava i 429,60 kg kod bikova, te su za oko 200 kg krave lakše a bikovi za oko 400 kg od Hereford rase.

Seljačke krave, prema Mitroviću (16), imaju težinu u proseku 229,15 kg (180—280) a bikovi 333,33 kg (310—380). Odgoj metohijskog govečeta po Beliću (7) pod poboljšanim uslovima menja težinu kod krava na prosek

334,4 (291—405) i kod bikova na 438,6 kg (400—490). No i pored poboljšanih životnih uslova metohijska pa i ostale buše lakše su za oko 40—50% od Hereford rase.

Melezi I i II generacije (crv. metohijska x crv. stepska) (11) u proseku teže 381,1—383,4 kg, te nam i ovaj podatak ukazuje na brži put oplemenjivanja autohtone rase meleženjem. Pored nekih indeksa telesne građe iznetih masivnosti 151,17, indeksa pregrađenosti 103,47, indeksa koščatosti 15,57, masivnosti 151,17, indeksa pregrađenosti 103,47, indeksa koščatosti 15,57, daju se još nekoliko uporednih indeksa Hereford rase sa metohijskom bušom, kako sledi:

	Hereford rasa		Crveno-metohijska	
	krave	bikovi	krave	bikovi
Indeks grudnog koša	57,25	74,34	54,20	64,05
Karlično grudni indeks	74,67	101,71	88,90	99,84
Indeks dužine nogu	42,38	41,22	49,00	45,90
Indeks šiljatosti karlice	61,67	59,67	59,95	64,04
Indeks telesne mase	422,00	610,60	246,60	366,50

Indeks grudnog koša je veći u odnosu na metohijsku bušu, no kada bi bio upoređen sa seljačkim govedima, ta bi razlika bila mnogo veća. Tovne rase imaju taj indeks veći. Karlično-grudni indeks nam pokazuje da muška grla imaju bolje razvijene grudi od krava. Indeks dužine nogu takođe nam ukazuje na tovnost rase, tj. što je indeks veći, bolja je i tovnost. Što je indeks šiljatosti karlice veći, to je grlo bolje, a naročito prilikom izbora za priplod. Indeks telesne mase nam isto ukazuje što i uporedna telesna težina, te je veći za 40—50% kod Hereforda.

Prema iznetim merama i indeksima telesne građe Hereford goveće pripada digestivnom tipu goveda za razliku od respiratornog.

2. Fiziološka svojstva

1. Mlečnost

Redovne kontrole muže nije nam bilo moguće izvoditi u potpuno slobodnom uzgoju bez vezivanja na jaslina, te živog temperamenta ovog govečeta, udaljenosti objekta, kao i opterećenošću s kontrolama za ostale rase koje su obavezne i vremenski neodložive. Mlečnost je obrađena skraćenom metodom. Kontrolisano je 27 krava na mlečnost i 26 na mlečnu mast (jedan je uzorak propao). U zimskom periodu je kontrolisano 15, u maju 8 i u junu 4 uzorka.

Prosečna mlečnost iznosi 1430 litara s varijacijama od 515 do 2600 litara, te bi se kod nekih krava moglo i mleko koristiti, a pogotovo u modernom uzgoju teladi kad se upotrebljavaju razni starteri i predstarteri.

Mlečnost metohijske buše (1, 2, 4, 6) u prvim godinama posle rata u proseku za 300 dana po laktacijama iznosi: u prvoj laktaciji 701,52, drugoj 830,00, trećoj 857,40 od treće nadalje 995,19, odnosno opšti prosek je 900,0 litara. Poboljšanom ishranom 1952/53/54 mlečnost se povećava od 1119,91 do 1679,25 litara.

Belić (11) iznosi mlečnost za 300 dana za metohijsku bušu 1249,4 litara, a za imanje Zavoda za stočarstvo u Prizrenu 1474,8 litara, crvenostepske rase 2218, meleza F-1 generacije 1441 litar i meleza F-2 generacije 1479 litara.

Pokazatelj	M	mM	Sigma	V	Minimal.	Maksimal.	n
Količina mleka na 300 dana	1430,00	92,48	480,00	33,56	515	2600	27
Intenzitet plodnosti	364,86	6,57	41,00	11,25	281	466	39
Dužina bremenitosti — steonosti :							
Za mušku telad	286,25	4,72	13,55	4,73	271	326	16
Za žensku telad	287,50	4,16	15,00	5,21	265	316	13
Za oba pola	286,65	2,65	14,30	4,98	265	326	29

Mlečnost je obračunata skraćenom metodom Dobrohotova.

Mlečnost Hereford govečeta u SSSR-u je po Dobrohotovu (15) u prvim godinama uvoza iznosila:

- u prvoj laktaciji 1166 kg kod 15 krava,
- u drugoj laktaciji 1392 kg kod 28 krava, i
- u trećoj laktaciji 1359 kg kod 114 krava s prosečnim procentom masti u mleku 4,00%.

Našim ispitivanjima smo dobili prosečan procenat masti 3,973%, odnosno minimalni kod krava u početku laktacije 3,0 i maksimalni kod krava pred zasušanjem 4,6%.

Iz napred iznetih podataka u pogledu mlečnosti ništa se ne bi izgubilo kod crvene metohijske buše, ali bi se popravila mesnatost koja nam je i potrebna.

2. Intenzitet plodnosti

Plodnost jedne rase treba posmatrati kroz više uzgojnih faktora: ishranu s pravcem uzgoja, aklimatizacionu moć rase u novoj sredini, doba prve oplodnje i telenja, period između dveju steonosti, bremenitost, broj bližnjenja, broj jalovih grla, te čoveka kao uzgajaća koji usmerava uzgoj i selekciju. Kako s tim elementima ne raspolažemo usled kratkoće vremena i malog broja grla, plodnost će se prikazati samo kroz dužinu nošenja i period između dva telenja koji nam mogu pružiti dosta dobru orijentaciju.

Na tabeli broj 3 je prikazana dužina bremenitosti s prosekom 286,65 dana i granicama variranja 265—326 dana. Bremenitost za mušku telad iznosi 286,25 a žensku 287,50 dana. Zapaža se jedna nenormalnost tj. ženska telad se nešto duže nosi, što u praksi nije tako. Ovu činjenicu možemo opravdati produženom bređošću (20) koja se i odrazila na veći procenat uginuća teladi.

Intenzitet plodnosti u proseku iznosi 364,86 dana u granicama 281—466 dana, što je praktično, možemo reći, idealna plodnost sa 78,21 dan servis perioda ili da svaka krava godišnje daje jedno tele. Šmaljcelj (20) citira En-

gelera za ovakvu idealnu plodnost od 365 dana poželjnu za Švajcarsko govedarstvo. Švajcarski praktičari za sivosmeđe goveče iznose intenzitet plodnosti od 418 dana.

Malom broju krava je posebno obraćena pažnja u našem slučaju, kako na ishrani, tako i u pogledu bika koji je bio uvek s kravama. Na taj način se je mogao uvek koristiti I ili II estrus, što se odrazilo i na plodnost.

Pobačaja, bližnjenja ni jalovih krava nije bilo.

Mortalitet teladi 1964. godine bio je 22,2%. Godine 1965. uginuće teladi je iznosilo 21,8%, ili od 32 oteljenih je uginulo 7 teladi. Gubitak teladi 1966. godine je manji 5,2% ili od 38 oteljenih uginula su samo 2 teleta. Veći procenat uginuća prvih godina možemo opravdati i produženim nošenjem kod pojedinih krava, jer je ta telad bila i manje sposobna za život. Posebno se moramo osvrnuti i na uticaj klime i potpunog slobodnog, hladnog uzgoja na objektu za razliku od PD »7 juli« u Kovinu.

3. Prirast podmlatka

Analiza prirasta kod podmlatka je izvršena na malom broju teladi, odnosno onoliko koliko ih je registrovano u prvoj godini, tj. za 20 grla do 6 meseci i 9 grla do 12 meseci.

Početna težina za oba pola je prikazana na tabeli 1, s prosekom 20,75 kg ili minimalnom 15 i maksimalnom 37 kg. Muška telad teži u proseku 21,27 a ženska 20,82 kg.

Dnevni prirast prikazujemo na tabeli br. 4, koji nas praktično i interesuje, jer pokazuje šta bi dobili ovim ukrštanjem s Hereford rasom. Prosek dnevnog prirasta do 6 meseci starosti iznosi 0,902 kg, odnosno kod muških grla 0,944 kg i ženskih 0,868 kg. Minimalni prirast je izneo 0,630, a maksimalni 1,269 kg. Na osnovu ovakvog prirasta muška grla sa 6 meseci bi imala težinu oko 191, a ženska 177 kg. Muška grla sa 12 meseci težila bi oko 294 a ženska 277 kg u proseku. Ovakve dnevne priraste i postignute težine za ove starosti nismo imali kod lokalnih sojeva i rasa te se možemo zadovoljiti i ovim prirastom. Na postignuti dnevni prirast do 6 meseci znatno je uticao i utrošak materinjeg mleka, koje je tele sisalo celo vreme do prirodnog zalučivanja (vidi tabelu 4).

Tabela 4 — Prirast podmlatka

Pokazatelj	M prir. u g	Minimalna	Maksimalna	n
Prirast muške teladi do zalučenja	944,6	713	1269	12
Prirast ženske teladi do zalučenja	868,8	630	1032	8
Prirast za oba pola teladi	902,4	630	1269	20
Prirast muških grla od 6-12 meseci	576,0	408	696	6
Prirast ženskih grla od 6-12 meseci	556,3	484	656	3
Prirast za oba pola od 6-12 meseci	569,4	484	696	9

Obračun je izvršen po Registru teladi Zavoda za selekciju i matično knjigovodstvo Pokrajine Vojvodine u Novom Sadu.

Početa težina muške teladi (1) crvene metohijske buše iznosi 18,58 a ženske 18,06 kg, a u starosti od 6 meseci 106,72 kod muške i 94,00 kg kod ženske. Sa 12 meseci muška teže 203,70 i ženska 167,5 kg. Prirast muške teladi do 6 meseci u proseku dnevno iznosi 0,489, a ženske 0,421 kg, a do 12 meseci starosti 0,538 za muška grla i 0,408 kg za ženska.

Identične dnevne priraste imamo i po Beliću (10) do 6 meseci starosti. Oni iznose 0,499 kod muške i 0,467 kg kod ženske, odnosno do 12 meseci starosti kod muške 0,348 i ženske 0,418 kg. Kolubarsko goveče prema istom autoru (8) ima dnevni prirast muške teladi 484,5 g i ženske 485,6 g odnosno do 12 meseci 898,6 muških i 572,0 g ženskih grla.

Belić i Antić (14) su pronašli da crvena stepska (ukrajinska) telad u prvom do šest meseci dnevno prirastaju 495,77 g. Telad melezi (crvena metohijska × crvena stepska) prirastaju 493,60 g dok metohijska samo 415,61 g. Od 6—12 meseci melezi prirastaju 357,10 grama.

Iz napred iznetih upoređenja proizlazi da podmladak Hereford rase ima bolji prirast za oko 30—40%, te brži i bolji prirast u I i II polugodu što i karakteriše tovnost rase.

4. Ostale osobine

Zdravlje ove rase je vrlo dobro, što se ogleda u njenoj snažnoj konstituciji. Zapat je bio pod stalnom kontrolom veterinarske službe, Veterinarske stanice u Prizrenu, te nije bilo nikakvih oboljenja na unutrašnjim organima, ubrajajući tu i genitalne organe. Metiljavih i tuberkuloznih grla nije bilo. Vrlo je otporno na oboljenja od piroplazmoze, kojom su pašnjaci zaraženi, te nije bilo uginuća i oboljenja kao kod domaćeg šarenog goveda u tipu simentalca, koji je prvih godina znatno stradao od pomenute bolesti. Zaraznih i ostalih pobačaja nije bilo kao ni atrofija sisa, sem jedne krave koja je došla sa jednom atrofiranom sisom. Grla su bila redovno cepljena protiv antraksa.

Zbog svoje snažne i čvrste konstitucije, zbijene građe i čvrstog kostura, ovo goveče je uspelo svoj areal aklimatizacije i adaptacije proširiti gotovo na sve kontinente sveta.

Živog je temperamenta, te reaguje na svaki spoljni i unutrašnji nadražaj. Osim toga je tvrdoglave čudi. Tovne je kondicije s izrazitim formama mesarskih opipa.

U pogledu životnih zahteva vrlo je skromno, te se u novim životnim uslovima smeštaja i ishrane vrlo brzo privikava. U pogledu ishrane, posebno nije proučavano te je sva hraniva s kojim je gazdinstvo raspolagalo, dobro koristilo i halapljivo jelo uz dobro korišćenje svake pašne.

O aklimatizaciji i akomodaciji ovog govečeta kod nas se ne može mnogo reći, jer je to prva generacija u našim uslovima. Na osnovu navedenih analiza i upoređenja sa crvenom danskom i domaćom šarenom rasom, koje su takođe nove za ovaj kraj, daleko se bolje priviklo bez nekih posebnih gubitaka sem kod teladi, koje je sledećih godina prestalo.

ZAKLJUČAK

Cilj nabavke Hereford rase je stvaranje sopstvenog tovnog govečeta meleženjem za potrebe klanične industrije Kosova i Metohije.

Svrha studije je da obogati istoriju zootehničke službe o vremenu uvoza i početkom rada meleženja metohijske buše tovnim rasama.

Na temelju iznetih analiza ispitivane populacije Hereforda utvrđuje se :

- da se meleženjem metohijske buše s Herefordom ne gubi ništa na mlečnosti križanaca, ali bi se time znatno popravila mesnatost koja bi bila vrlo korisna;
- da su ispitivana grla Hereforda imala idealnu plodnost, koja je u proseku iznosila 364,86 dana, uključivši servis sa 78,21 danom;
- da je podmladak Hereforda imao bolji prirast za 30—40% od autohtone rase, a naročito u prvoj godini života teladi;
- da je ispitivano Hereford goveče vrlo živog temperamenta i tvrdo glave čudi;
- da je skromno u pogledu prehrane ne s izrazitim oznakama tovnosti i
- da se ne može doneti siguran zaključak o sposobnosti aklimatizacije i adaptacije ove rase na ispitivane uslove već nakon prve generacije.

SUMMARY

Crossing Hereford race with our own cattle it is create a beef cattle of good quality for meat industry Kosovo and Metohija.

The sim of this studies was toreach a history of zootechnical service about the start to cross metohijska buša with fattening beef cattle.

On the base of analises examined population of Hereford cattle we can conclude:

- That crossis betwin metohijska buša and Hereford cattle don't have less milk but they have better meat which is much more interesting for meat industry;
- That the examined cattle have hadvery good fertility which was 364,86 days nieluding service period of 78.21 days;
- That the examined Hereford cattle wasvery temperament and of big obstinacy;
- That the were hurnble in food with good fattening signs;
- That the onthar cau't geve sure conclusion about aclimatisation and adaptation of race on the base of examined conditions after the first generation.

LITERATURA

1. Antić A.: Crveno metohijsko goveče na socijalističkim gazdinstvima, »Glasnik« — časopis za poljoprivredu, vodoprivredu, šumarstvo i veterinarstvo AKMO br. 5—6, Priština, 1957.
2. Antić A.: Opravdanost poboljšane ishrane krava, »Poljoprivreda« br. 5—6, Beograd, 1960.

3. Antić A.: Prilog poznavanju visokoplaninskih pašnjaka Šar planine i Kodža Balkana »Glasnik« — časopis za poljoprivredu, vodoprivredu, veterinarstvo i šumarstvo AKMO, br. 2, Priština, 1960.
4. Antić A.: Korelacija između telesne težine i mlečnosti crvenog metohijskog govečeta »Stočarstvo« br. 3—4, Zagreb, 1961.
5. Antić A.: Morfološke osobine crvenog danskog govečeta, »Agronomski glasnik« br. 1, Zagreb, 1967.
6. Antić A.: Mlečnost i telesna težina crvenog metohijskog govečeta, »Agronomski glasnik« br. 7, Zagreb, 1967.
7. Belić M.: Uticaj poboljšanih uslova na eksterijer crvenog metohijskog govečeta, »Arhiv za poljoprivredne nauke i tehniku« br. 4, Beograd, 1948.
8. Belić M.: Prilog poznavanju razvoja teladi kolubarske rase, »Arhiv bioloških nauka« br. 3—4, Beograd, 1950.
9. Belić M.: Prilog za upoznavanje crvenog stepskog govečeta, »Arhiv za poljoprivredne nauke«, god. V. br. 9, Beograd, 1952.
10. Belić M.: Morfološke i fiziološke osobine crvenog metohijskog govečeta, Beograd, 1956.
11. Belić M. i suradnici: Desetogodišnji rad na oplemenjivanju crvenog metohijskog govečeta crvenim stepskim, Priština, 1959.
12. Belić M. i Antić A.: Prilog za upoznavanje razvoja teladi crvene stepске rase do starosti 4,5 godine u NRS, »Arhiv bioloških nauka«, god. VII, sv. 1—2, Beograd, 1955.
13. Belić M. i Antić A.: Prilog za upoznavanje mlečnosti meleza F-1 generacije između crvenog metohijskog i crvenog stepskog govečeta, Mlečnost u prvoj laktaciji, Zbornik radova Instituta za fiziologiju, razviće, genetiku i selekciju SAN, knjiga 4, Beograd, 1956.
14. Belić M. i Antić A.: Prilog za upoznavanje razvića meleza F-1 generacije između crvenog metohijskog i crvenog stepskog do 36 meseci starosti, Zbornik radova Instituta za fiziologiju, razviće, genetiku i selekciju SAN, knjiga 4, Beograd, 1956.
15. Dobrohotov A.: Častnoeživotnovodstvo, Moskva, 1949 — Lenjingrad.
16. Mitrović T.: Crveno metohijsko goveče, Beograd, 1939.
17. Nikolić D.: »Opšte stočarstvo«, Beograd, 1956.
18. Tavčar A.: Biometrika u poljoprivredi, Zagreb, 1946.
19. Horvatić D. i saradnici: »Gospodarski priručnik«, Zagreb, 1952.
20. Šmaljcelj J. i Rako A.: »Govedarstvo«, Zagreb, 1955.